

УДК 373:27-75:321.7(94)«19»
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-91-3>

ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ РЕЛІГІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В АВСТРАЛІЙСЬКИХ ШКОЛАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Шевчук Андрій Васильович,
аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*
a.shevchuk@ugi.edu.ua
orcid.org/0000-0001-6328-6657

У статті проведено загальний огляд стану австралійської освіти в контексті викладання предметів релігійного спрямування, зроблено історичний огляд системи освіти з часу заселення материка, окреслено ключові переміни, які відбувалися в австралійському суспільстві щодо переосмислення місця предметів духовного спрямування у державній навчальній програмі. Визначено й описано основні причини, що призвели до трансформації розуміння важливості викладання релігії у державних закладах освіти, а саме: демографічні зміни, які відбулися в австралійському суспільстві після Другої світової війни та спричинили необхідність виховання у громадян розуміння та поваги до носіїв різних вірувань і цінностей і формування в учнів культурного плюралізму, що є визначальною характеристикою та вимогою демократичного суспільства; перехід від катехитичних до власне педагогічних підходів у викладанні предметів духовного виховання, головною цінністю яких було формування в учнів здатності виявляти позитивний вплив релігії на розвиток суспільства, розуміти особливості основних церковних традицій і виховувати толерантність і почуття поваги до всіх релігій як носіїв і провайдерів загальнолюдських цінностей. Указано на результат переосмислення австралійським суспільством важливої ролі вивчення релігії для розвитку демократичної держави, що призвело до практики вивчення відповідних предметів духовного спрямування у державних школах і дало учням змогу отримувати знання і вміння внаслідок опанування доктрин різноманітних релігійних віровчень. Зроблено огляд можливостей та умов для викладання релігії в освітніх закладах Австралії представниками релігійних конфесій, принципів вибору змісту програми предмету духовного спрямування та критеріїв її оцінювання шкільною адміністрацією, а також відзначено принцип збереження демократичних прав батьків та учнів, що полягає у свободі вибору предметів такого типу.

У статті зроблено припущення, що досвід викладання уроків релігії у державних школах Австралії може бути цінним на сучасному етапі розвитку української освіти в контексті впровадження предметів духовно-морального спрямування в освітній процес загальноосвітніх шкіл.

Ключові слова: *Австралія, релігійна освіта, демократія, поліконфесійність, полікультурність, культурний плюралізм, державні школи, вивчення релігії, катехитичні підходи, педагогічні підходи.*

TEACHING SUBJECTS OF RELIGIOUS DIRECTION IN AUSTRALIAN SCHOOLS WITHIN SECOND PART OF XX CENTURY

Shevchuk Andrii Vasylovych,
Postgraduate Student at the Department of Pedagogy
and Educational Management
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
a.shevchuk@ugi.edu.ua
orcid.org/0000-0001-6328-6657

The article contains general review of the state of Australian education in context of teaching subjects of religious direction; historical review of system of education is done, since the times of land settlement of the continent; key changes that happened in Australian society regarding reinterpretation of the place of subjects of spiritual direction in the educational state program were highlighted. Key reasons the caused the transformation of understanding of importance of teaching religion in state educational establishments are defined and described, these are demographical changes that happened in Australian society after the World War II and eventually led to necessity of upbringing the ability of understanding and respect of citizens towards the representatives of different beliefs and values, forming cultural pluralism in pupils of these schools, which is the determinative feature and demand towards democratic society and transformation from catechistic approaches towards pedagogical approaches in teaching subjects of spiritual upbringing, which had its main feature in forming the pupil's ability to manifest positive influence of religion for the development of the society; to understand peculiarities of basic church

traditions and educate tolerance and sense of respect for all religions as representatives and providers of all-human values. Result of rethinking by Australian society for the important role of religion for the democratic development of the state is indicated, which led to the practice of studying according subjects of spiritual direction in state schools, having given for the pupils the chance to receive knowledge and abilities as result of studying miscellaneous religious beliefs. The review is done regarding opportunities and conditions for teaching religion in educational establishments of Australia by representatives of religious confessions; principles of choice of the content of program of subject of spiritual direction and criteria for its estimation by school administration and also the keeping of democratic rights of parents and pupils, that content the freedom of choice towards of subjects of this kind are noted. The article contains the presumption that the experience of teaching subjects of spiritual direction can be valuable for Ukrainian education at modern stage of its development in the context of value-directed education of pupils of secondary schools.

Key words: *Australia, religious education, democracy, multi-confession, multi-culture, cultural pluralism, state schools, teaching religion, catechistic approaches, pedagogical approaches.*

Вступ

Традиційно викладання релігії у школах Австралії обмежувалося церковними або незалежними школами, оскільки державна освіта в Австралії мала статус (і цілком йому відповідала) «вільної, світської та обов'язкової» (Dictionary of Educational History, 2014). Проте із часом ситуація почала змінюватися, і цьому сприяло поглиблення розуміння важливості виховання молодого покоління через прищеплення йому загальнолюдських цінностей, а також виникнення нових освітніх підходів, що дозволило запровадити вивчення релігії для учнів державних шкіл. Були запропоновані ідеї стосовно динамічних підходів викладання предметів духовного спрямування, які отримали схвальний відгук у педагогів і призвели до популяризації релігійних предметів. Вважаємо, що досвід австралійської освіти є актуальним для сучасної української освіти, яка потребує залучення передових методик для викладання предметів духовного виховання у школі.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Починаючи з 90-х рр. в Україні почалося поступове впровадження викладання предметів релігійного спрямування. За цей час були створені навчальні програми, і в українських державних школах з'явилася практика викладання предметів «Основи християнської етики», «Християнська етика» тощо. Процес викликав багато питань, пов'язаних із доцільністю такої діяльності, яка є результатом співпраці релігійних організацій і держави у сфері освіти, враховуючи той фактор, що українське законодавство утворює принцип відокремлення церкви від держави та проголошує свободу совісті громадян, котрі є носіями різних цінностей і вірувань. Ці та інші причини зумовили необхідність вивчення закордонного досвіду тих країн, які мають довгу і плідну історію такого типу відносин, із метою його контекстуалізації та застосування в системі української освіти.

Вивченням питань впровадження предметів релігійного спрямування займалися вітчизняні та зарубіжні педагоги та релігієзнавці М. Васін, С. Здіорук, В. Жуковський, М. Палінчак, К. Писенка, І. Понкіна, Ю. Решетников, Л. Філіпович та ін., беручи до уваги практику інших країн. У контексті їхніх досліджень, а також робіт науковців І. Балицької, А. Волкової, Т. Козлової, С. Корешкової, Т. Парфенюк, А. Сбруєвої та ін., які торкалися у своїх дослідженнях окремих аспектів стану австралійської освіти, вважаємо за доцільне звернути увагу на багаторічний досвід викладання предметів релігійного спрямування у державних школах Австралії, що може бути цінним для розвитку української освіти за сучасних умов на етапі реформування та пошуку тих форм і методів, які відповідатимуть стану суспільства, його викликам і потребам.

Мета статті полягає у розкритті досвіду викладання предметів релігійного спрямування у школах Австралії у другій половині ХХ ст.

2. Методологія та методи

Для досягнення поставленої мети було застосовано методи науково-педагогічного дослідження: аналізу наукової літератури, синтезу отриманої інформації, порівняння, узагальнення та систематизації вивченого матеріалу для формулювання висновків.

3. Результати та дискусії

Історія викладання релігійних предметів у школах Австралії унікальна. Першими освітніми закладами на континенті були християнські школи, засновані Англійською церквою (Церквою Англії) у NSW (Новому Південному Уельсі) відразу після британського поселення в кінці 1700-х рр. Безкоштовні «благодійні школи», керовані іншими конфесіями, розпочали свою діяльність у наступні десятиліття. Існувало також кілька приватних комерційних шкіл, котрі надавали освіту хлопчикам середніх класів, і заклади, які навчали дівчаток етикету, мистецтва та «гречних манер». Вони не включали в навчальну програму релігійних

настанов, що, як передбачалося, слід було отримати вдома або в церкві (Barcan, 1980: 403–408). Тому наміри держави у 1820-х рр. створити неконфесійні національні школи для всіх учнів незалежно від віросповідання батьків були засуджені католицькою та англійською церквами, унаслідок чого релігійні школи, керовані церковними організаціями, залишалися основними провайдерами освіти до 1840-х рр., коли була встановлена подвійна система деномінаційних і державних шкіл.

1872 р. Вікторія стала першим австралійським штатом, який прийняв Закон про освіту – про безкоштовну світську державну освіту; інші штати зробили це протягом наступних двох десятиліть. До прикладу, у Новому Південному Уельсі Закон про державну освіту 1880 р. зазначав, що все навчання має бути «світською настановою», але також вказував, що «загальнорелігійне» навчання може здійснюватися доти, поки воно не набуде відтінку догматичного чи полемічного богослов'я. Цікаво, що цей закон давав учням змогу вивчати релігію, але Католицька Церква була проти того, щоб освіта контролювалася світською владою, і тому продовжувала створювати окремі школи, де викладання релігії здійснювалося з використанням конфесійного підходу відповідно до основ її релігійної традиції. Архієпископ Сіднея Вон, намагаючись відмовити батьків-католиків віддати своїх дітей до державних шкіл, засудив «принципи секулярної освіти», говорячи, що державні школи є «майданчиками майбутньої аморальності, невірства та беззаконня» (Australian Dictionary of Biography, 1976).

Прийняття подібних законів прискорило процес відокремлення державних шкіл від церковних (незалежних) і фактично зробило неможливим загальне викладання релігії в державних школах, а також фактично завершило процес формування системи освіти Австралійського Союзу, яка включала в себе кілька сегментів:

- державні заклади освіти;
  - школи, керовані Католицькою церквою;
  - незалежні школи, засновниками яких здебільшого були інші релігійні організації.
- Відповідно, викладання релігійних предметів велося насамперед у освітніх закладах, що мали конфесійну природу, а державні школи не включали до свого навчального плану предметів релігійного спрямування, цілком відповідаючи світській сутності.

Ситуація почала змінюватися у другій половині ХХ ст. завдяки суспільним процесам, зумовленим такими факторами:

1. Високий рівень еміграції після Другої світової війни вплинув на австралійське суспільство, яке набуло вигляду полікультурності.

2. Бажання покращення стану викладання предметів релігійного спрямування та розвиток педагогічної думки спричинили зміни в підходах навчання та появи нових методів.

Саме на цих двох чинниках ми зосередимо увагу в нашій статті.

Ентоні Поттс, викладач освіти в університеті Аделаїди, серед факторів, які змінили картину австралійського суспільства у другій половині ХХ ст., звертає увагу на те, що іміграційний процес створив культурно неоднорідне суспільство, у якому всі групи прагнули зберегти свою ідентичність, культуру та цінності, а також відчувати толерантне ставлення до своїх поглядів і вірувань (Potts, 2000). Як наслідок, Австралія постала як мультикультурне суспільство із досить складною реальністю, адже питання, що насамперед стоїть перед усіма такими соціумами, полягає в тому, наскільки вони цінують плюралізм, тобто здатність громадян суспільства толерантно ставитися до людей із принципово іншими віруваннями та цінностями. Лаура Б. Перрі стверджувала, що плюралізм є «визначальною характеристикою і справді вимогою демократії та поширюється на всі соціальні інститути, включаючи освіту» (Perry, 2009: 428). І, як зазначав Брайан Кріттенден, суспільство не може цінувати й розвивати плюралізм і водночас намагатися запобігти поширенню різних переконань і цінностей людей за допомогою витіснення останніх із освітнього процесу в державних школах (Crittenden, 1988). Науковці та педагоги продовжували дотримуватися думки, що головним і надзвичайно важливим для діяльності державних шкіл було те, що система державної освіти залишалася світською, й учні таких закладів не повинні отримувати релігійні настанови усупереч побажанням своїх батьків, оскільки в державній школі жодна релігія не повинна мати привілей перед будь-якою іншою, однак відзначили, що характер секуляризму в Австралії помітно змінився з часу появи державних шкіл. Світська державна освіта спочатку була задумана як нейтральна та всеосяжна щодо релігії, коли всі релігійні традиції поважали однаково, та з часом термін «світський» набув антирелігійного забарвлення, у чому почав суперечити самій суті толерантності. Розмарі Саломоне стверджувала, що толерантність повинна бути двосторонньою вулицею між меншостями та цінностями більшості, «де підсумок вста-

новлюється на взаємності та не примусі» (Salomone, 2001: 224). І тому в контексті зазначених чинників австралійське суспільство дозріло до переконання, що, враховуючи досить високий рівень релігійності громадян, вивчення релігії у державних школах допоможе краще розуміти культурні особливості різних соціальних груп, щоб приймати і поважати їх, а також розуміти важливість загальнолюдських цінностей, які є значущими для кожної релігійної деномінації. Як наслідок, дедалі більша кількість державних шкіл почала включати у свій навчальний план предмети релігійного спрямування. Активно посприяла цьому процесу переміна у навчальних підходах, які лежали в суті релігійної освіти, на що ми також звертаємо увагу, відзначаючи другий фактор, який вплинув на зміну ситуації щодо викладання релігійних предметів у державних школах Австралії зазначеного періоду.

Принципи вивчення релігії, опираючись на дві основні парадигми, можуть бути підґрунтям розрізнення двох підходів релігійної освіти: 1) передання релігійної традиції (катехитичних) та 2) отримання знань (академічних, наукових). Катехитичні методи, розвинуті із теологічної перспективи, ставили перед собою ціль передусім залучити молодих людей до певної церковної традиції та спільноти, зазвичай релігійної деномінації, яка була засновником й основним спонсором школи. Такі методи були покликані переконувати, перетворювати або зміцнювати посвяченість певній релігійній традиції (Lovat, 2009). Вони включали в себе догматичний, керигматичний та антропологічний підходи. Незважаючи на відмінність один від одного, всі вони більшою чи меншою мірою відповідали догматичному способу навчання, але починаючи із 80-х рр. ХХ ст. відбувається певний перехід від катехитичного до власне педагогічного типу викладання релігії. Прикладом того став «Загальнохристиянський практикум», який належав до катехитичного типу, але зайняв місце своєрідного містка до активного впровадження орієнтованого на знання принципу, що полягав у передачі інформації про релігійну традицію чи про релігію як культурний феномен із використаними педагогічними стратегіями. Унаслідок подальшого розвитку з'явилися феноменологічний і типологічний підходи, які знаходилися виключно у сфері орієнтованої на знання парадигми. Їхніми особливостями було те, що головною ціллю стало навчання учнів, а не виховання релігійної відповідальності молодих людей. Ці підходи використовували через переконання,

що релігія може вивчатися із нейтральної перспективи. Метою такого принципу було формування вміння учнів визначати вплив релігії на суспільство. Кожне віровчення мало бути представлене із відповідною повагою, щоб учні могли розвивати в собі толерантне ставлення до всіх релігій, цінуючи їх як невід'ємну частину полікультурного суспільства.

Цей підхід мав такі переваги: він дав учням змогу отримувати знання і вміння унаслідок вивчення різноманітних релігійних традицій. Із такої, більш наукової, перспективи учні мали вивчати предмет за допомогою дослідження елементів релігії: Святого Писання, церковних обрядів, символів, життя відомих релігійних діячів, історії храмів і служіння священників, що сприяло глибшому розумінню суті релігійної традиції та її місця у суспільних процесах.

Враховуючи педагогічність і науковість таких підходів, вивченню релігії почали надавати дедалі більше можливостей у державних школах. Унаслідок зазначених вище змін і тенденцій наприкінці ХХ ст. кожен штат і територія Австралії (Квінсленд, Новий Південний Уельс, Тасманія, Вікторія, Південна Австралія, Західна Австралія, Австралійська столична територія та Північна територія) прийняли положення про конфесійну релігійну освіту. Відповідно до прийнятих умов конфесійне релігійне навчання могло здійснюватися в державній школі, якщо релігійна організація чи конфесія здатні забезпечити викладання щотижневого уроку. Церковні працівники або їхні акредитовані представники здебільшого були єдиними людьми, яким дозволялося проводити уроки релігійного спрямування. Конфесійні інструктори були зазвичай волонтерами з певної релігійної організації та не завжди отримували для цього відповідну офіційну освіту, використовуючи досвід, здобутий у проведенні подібних уроків у контексті церковних заходів. У деяких школах була запропонована «загальна» програма, яка мала християнську природу й була розроблена таким чином, що учні католицької, англіканської, лютеранської та уніатської церков могли перебувати на одному уроці, почуваячись комфортно у царині доктринальних питань. Учні відвідували предмети релігійного спрямування лише в тому разі, якщо їхні батьки чи опікуни надали письмовий дозвіл. У разі їхньої незгоди школярі перебували під наглядом інших вчителів в окремому місці протягом часу проведення відповідного уроку, який зазвичай тривав від тридцяти до шістдесяти хвилин і відбувався один раз на тиждень.

Підсумовуючи основні положення, зроблені в кожному штаті для забезпечення релігійної освіти в державних школах, можна виокремити такі спільні принципи (Goldburg, 2008: 243–245):

- програми, які використовували представники релігійних організацій, повинні передусім отримати схвалення шкільних асоціацій;

- батьки повинні бути повністю проінформовані та надавати відповідне клопотання щодо відвідування уроку релігійного спрямування;

- релігійним конфесіям, що проводять відповідні предмети, слід поводитися чесно і справедливо щодо інших віровчень.

У деяких штатах конфесійні програми релігійних предметів повинні бути відповідати стандартам, установленим державним органом.

Наприклад, у Тасманії діяли такі принципи:

- релігійні навчальні програми проходили перевірку на сумісність із практикою школи в межах цінностей і цілей шкільної програми, принципів навчання, викладання й оцінювання, які використовували викладачі закладу, загальноприйнятих педагогічних підходів, що застосовувалися в школі, і відповідних очікувань щодо розвитку учнів різних вікових груп;

- сам процес подання заявки та затвердження релігійних навчальних програм мав недискримінаційний характер і справедливо застосовувався до різних конфесій;

- програми предметів релігійного спрямування містили контент, що виражав повагу та визнавав різноманітність вірувань людей;

- представникам конфесій, які надавали уроки релігійного спрямування, дозволялося передавати особисті переконання, але подібна практика не повинна була мати характер прозелітизму.

Директор освітнього закладу отримав право та мав зобов'язання проводити оцінку того, чи можлива реалізація програми в межах організаційних та управлінських ресурсів школи, тому урок релігійного спрямування не завжди проходив щотижня, а, наприклад, відбувався один раз протягом визначеного періоду. Якщо у закладі освіти не було передбачено проведення предмету такого типу, батьки мали право обговорити з директором питання щодо залучення представників своєї конфесії до проведення уроку релігійного виховання у школі.

У Квінсленді додаткове положення стосувалося викладання Біблії та створювало можливості організувати півгодинні

щотижневі уроки вивчення Біблії. Такий предмет проводився класним керівником і не мав містити навчання відмінних принципів чи доктрин будь-якої релігійної конфесії без відповідних пояснень чи довідкової інформації.

Також слід звернути увагу на прийняття програми шкільного капеланства, яка мала на меті допомогти школам і громадам підтримувати духовне благополуччя своїх учнів. Така опіка включала в себе знання щодо етики, цінностей, стосунків, духовності та релігійних питань, а також надання душепідкріплювальної допомоги та посилення взаємодії з місцевою громадою. На першому етапі втілення цієї програми очікувалося, що шкільні капелани повинні бути кваліфікованими викладачами загальної освіти, але не було визначено мінімальний рівень відповідної освіти, необхідної для акредитації капелана. Також не існувало жодних положень про кваліфікацію в галузі релігієзнавства або релігійної освіти, тому капелану потрібно було лише затверджувати релігійну програму. Від згаданих працівників очікувалося, що вони надаватимуть загальну релігійну, особисту пораду та підтримку всім учням і персоналу незалежно від їхньої релігійної належності незалежно від їх релігійних переконань. Шкільні капелани не могли надавати послуги, для яких вони не мали відповідної кваліфікації, наприклад, проводити психологічне тестування або медичний огляд і надавати відповідні рекомендації. Основними завданнями у діяльності капелана була підтримка учнів у їхньому духовному розвитку, надання релігійних, ціннісних та етичних настанов і допомога у зверненні до відповідних спеціалізованих організацій та установ, які пропонували відповідну кваліфіковану допомогу.

Висновки

Отже, унаслідок розвитку австралійського суспільства та системи освіти другої половини ХХ ст. відбулися зміни у викладанні уроків релігійного спрямування у державних школах, які полягали в переосмисленні місця предметів такого типу в освітній практиці закладів, що стало відповіддю на соціальні трансформації, пов'язані із демографічними процесами, які сприяли формуванню полікультурності суспільства, та розвитком педагогічної думки, що відобразилося на виникненні нових підходів у викладанні предметів релігійного спрямування. Як наслідок, кожна церковна традиція чи релігійна сім'я отримала право мати представництво у школі чи отримати відповідне навчання для своїх дітей. Така практика мала на меті виховання високого

рівня толерантності, враховуючи поліконфесійність австралійського суспільства, а також була ознакою високого рівня демократичності країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dictionary of Educational History in Australia and New Zealand. URL: <http://dehanz.net.au/entries/free-compulsory-secular-education-acts/> (дата звернення: 02.11.2020).
2. Barcan A. A History of Australian Education. Melbourne : Oxford University Press, 1980. P. 403–408.
3. Australian Dictionary of Biography. URL: <http://adbonline.anu.edu.au/biogs/A060349b.htm> (дата звернення: 02.11.2020).
4. Potts A. Public and private schooling in Australia – Historical and contemporary considerations. The Institute of Historical Research (IHR), School of Advanced Study, University of London, 18 July 2000.
5. Perry Laura B. Conceptualising Education Policy in Democratic Societies. *Educational Policy*. 2009. Vol. 23 (3). P. 428.
6. Crittenden B. Parents, the State and the Right to Educate. Melbourne, Melbourne University Press, 1988. P. 130.
7. Salomone R. Common education and the democratic ideal. *Diane Ravitch and Joseph P. Viteratti (eds.), Making Good Citizens: Education and Civil Society*. New Haven, Connecticut : Yale University Press, 2001. P. 224.
8. Lovat T. What is This Thing Called Religious Education? Terrigal, David Barlow Publishing, 2009. 108 p.
9. Goldberg P. Teaching Religion in Australian Schools. *The History of Religions and Religious Education*. 2008. Vol. 55 (2/3). P. 241–271.

REFERENCES

1. Dictionary of Educational History in Australia and New Zealand. URL: <http://dehanz.net.au/entries/free-compulsory-secular-education-acts/> [In English].
2. Barcan A. (1980). A History of Australian Education. Melbourne: Oxford University Press, 403–408. [In English].
3. Australian Dictionary of Biography. URL: <http://adbonline.anu.edu.au/biogs/A060349b.htm> [In English].
4. Potts A. (2000). Public and private schooling in Australia – Historical and contemporary considerations. The Institute of Historical Research (IHR), School of Advanced Study, University of London, 18 July. [In English].
5. Perry Laura B. (2009). Conceptualising Education Policy in Democratic Societies. *Educational Policy*, Vol. 23 (3), 428. [In English].
6. Crittenden B. (1988). Parents, the State and the Right to Educate. Melbourne, Melbourne University Press, 130. [In English].
7. Salomone R. (2001). Common education and the democratic ideal, in Diane Ravitch and Joseph P. Viteratti (eds.), *Making Good Citizens: Education and Civil Society*. New Haven, Connecticut: Yale University Press, 224. [In English].
8. Lovat T. (2009). What is This Thing Called Religious Education? Terrigal, David Barlow Publishing, 108 p. [In English].
9. Goldberg P. (2008). Teaching Religion in Australian Schools. *The History of Religions and Religious Education*, Vol. 55 (2/3), 241–271. [In English].

*Стаття надійшла до редакції 10.11.2020.
The article was received 10 November 2020.*